

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Ткаченко Ірини Михайлівни на дисертацію Суліми Дмитра Васильовича на тему «Кримінальна відповідальність за незаконну приватизацію державного, комунального майна», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження Д. В. Суліми має актуальність не лише для доктрини кримінального права, а й для формування сучасної моделі захисту державних і комунальних активів. Приватизаційні процедури останніх років суттєво трансформувалися: електронні аукціони, цифровий документообіг, нові правила визначення стартової ціни та допуску покупців змінили фактичне середовище, в якому може відбуватися незаконне відчуження публічного майна.

У цьому полягає основна наукова проблема роботи: чи здатна кримінально-правова норма, сформульована за попередньої приватизаційної моделі, ефективно виконувати охоронну функцію в умовах електронних процедур. Дисертант переконливо показує, що окремі нові форми протиправної поведінки не завжди прямо охоплюються чинними чотирма способами ст. 233 КК України.

Одночасно робота порушує більш фундаментальне питання – чи потребує сучасне кримінальне право окремої норми про незаконну приватизацію або більш ефективним є комплексне застосування майнових, службових, документальних і корупційних складів. Порівняння із законодавством Польщі, Чехії, Словаччини, Литви, Латвії та Естонії робить цю дискусію предметною.

Значення теми зростає і в контексті повоєнного відновлення, коли ефективно

управління державними активами та прозоре відчуження майна безпосередньо впливатимуть на інвестиційну привабливість, бюджетні надходження і довіру до публічних інституцій.

Отже, тема дисертації є актуальною та належно обґрунтованою.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертація демонструє належний рівень теоретичної підготовки та здатність автора працювати з комплексною кримінально-правовою проблематикою. У роботі поєднано питання Загальної та Особливої частин кримінального права: криміналізація, склад кримінального правопорушення, вина, стадії, конкуренція норм, співучасть, покарання, конфіскація й індивідуалізація.

Архітектоніка роботи є логічною. Теоретико-правовий блок створює основу для догматичного аналізу складу, а результати другого розділу використовуються у третьому при побудові правил кваліфікації та відмежування. Це забезпечує внутрішню узгодженість дисертації.

Науковий рівень посилює використання судових рішень різних років і різних інстанцій, чинного та історичного приватизаційного законодавства, міжнародних стандартів і матеріалів щодо нового КК України. Автор опрацьовує сучасні українські дослідження кримінального права та спеціальні роботи з проблем незаконної приватизації.

Три статті у фахових виданнях і дві апробаційні публікації відповідають ключовим тематичним блокам дисертації. Особистий внесок у спільну статтю конкретизовано.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота їх викладу в опублікованих працях. Наукова новизна роботи найбільш виразна у трьох взаємопов'язаних площинах: модернізація диспозиції ст. 233 КК України, удосконалення правил кваліфікації та перегляд моделі караності.

У частині диспозиції автор пропонує узгодити кримінально-правові поняття

із сучасним приватизаційним законодавством, зокрема відмовитися від конструкції «неправомочна особа», а також вирішити питання кримінально-правової оцінки незаконного втручання в електронні процедури та використання завідомо недостовірних відомостей.

У частині кваліфікації дисертант формує системоутворювальний критерій: приватизаційна природа відчуження у поєднанні з одним із передбачених законом незаконних способів. Такий підхід дозволяє уникати ототожнення ст. 233 КК України з будь-яким протиправним вибуттям державного чи комунального майна.

У частині караності запропоновано зберегти штраф як основний вид покарання, скоригувати його верхню межу за кваліфікований склад, виокремити службове становище та посилити індивідуалізацію. Автор також наголошує, що повернення майна та відшкодування шкоди не є покараннями, але мають доповнювати кримінально-правову реакцію.

Окремої підтримки заслуговує функціональний підхід до моменту закінчення, який пов'язує завершеність складу з юридичним механізмом переходу права власності, а не з будь-якою попередньою процедурною дією.

Публікації здобувача достатньо репрезентують основні результати, хоча подальше окреме оприлюднення моделі модернізації електронного компонента приватизації було б доцільним.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова обґрунтованість забезпечується широким нормативним і правозастосовним матеріалом. Автор аналізує судові рішення не ізольовано, а в контексті зміни приватизаційного законодавства та суміжних кримінально-правових норм.

Важливим є дотримання принципу правової визначеності. Дисертант прямо виходить із того, що цифрові форми протиправної поведінки не можуть включатися до складу незаконної приватизації шляхом аналогії. Такий підхід узгоджується з конституційними вимогами законності кримінальної

відповідальності.

Переконливим є висновок про необхідність комплексного зіставлення об'єкта, предмета, способу, суб'єкта, форми та спрямованості вини, мотиву, мети й моменту закінчення при відмежуванні ст. 233 КК України від суміжних кримінальних правопорушень. Він є більш методологічно виваженим, ніж спроби відмежування за однією ознакою – наприклад, лише за формою власності майна або фактом використання службового становища.

Обґрунтованими є й положення про необхідність поєднання кримінального покарання з відновленням порушених майнових прав держави чи територіальної громади. Автор коректно розмежовує штраф, конфіскацію, спеціальну конфіскацію, цивільно-правове відшкодування та повернення незаконно відчуженого майна.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукове завдання виконано у повному логічному циклі – від оцінки передумов криміналізації до формування практичної моделі кваліфікації та караності. Дисертант демонструє здатність використовувати методологію кримінального права у поєднанні з історико-правовим і порівняльним аналізом.

Методологічно сильним є застосування аналізу документів до судової практики. Це дозволило не лише проілюструвати теоретичні положення, а й установити домінування використання підроблених документів, окремі проблеми участі неналежного покупця, особливості призначення штрафів та співвідношення ст. 233 КК України з іншими нормами.

Порівняльно-правовий метод застосовано функціонально: автор не шукає буквальний аналог української ст. 233, а досліджує, яким комплексом норм інші держави забезпечують охорону подібних суспільних відносин. Це демонструє належне розуміння сутності порівняльного дослідження.

Загалом рівень виконання поставленого наукового завдання та володіння

методологією відповідає вимогам до дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Теоретичне значення результатів полягає у розвитку концепції спеціальної кримінально-правової охорони приватизаційних відносин. Дисертація поглиблює уявлення про зміст бланкетної диспозиції, функціональне визначення моменту закінчення, співвідношення спеціальної та загальних норм і межі криміналізації процедурних порушень.

Практичне значення особливо виразне для правозастосовної кваліфікації. Запропонований алгоритм може використовуватися як основа для встановлення юридичної природи відчуження, визначення конкретного способу ст. 233 КК України, стадії, конкуренції та сукупності.

Для законодавчої діяльності корисними є пропозиції щодо уточнення диспозиції, електронних процедур і санкцій. Для судової практики – рекомендації з індивідуалізації штрафу та недопущення подвійного врахування кваліфікуючих ознак.

Практичне значення має й міжгалузевий аспект повернення незаконно приватизованого майна, хоча він потребує подальшого спеціального дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Перший розділ створює історичну і порівняльно-правову рамку. Автор аналізує еволюцію кримінально-правової охорони власності, появу інституту приватизації, зміни 2001 та 2011 років, реформу 2018 року та зарубіжні моделі. Позитивним є те, що дисертант не подає чинну норму як безальтернативну, а розглядає аргументи щодо декриміналізації.

Другий розділ є центральним для догматичної характеристики. В ньому сформульовано авторське розуміння об'єкта та предмета, проаналізовано чотири способи, запропоновано функціональний підхід до моменту закінчення, обґрунтовано загального суб'єкта та прямий умисел.

Третій розділ містить прикладну модель кваліфікації й покарання. До його переваг слід віднести системне розмежування із шахрайством, привласненням і розтратою, службовими правопорушеннями та підробленням документів, а також критичний аналіз чинних штрафів і конфіскації.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Разом із тим, вважаю необхідним сформулювати такі зауваження і запитання.

1. Автор відносить до предмета майно, яке може бути об'єктом приватизації або протиправно включається до відповідної процедури. Така конструкція фактично охоплює й майно, яке за законом не може приватизуватися. Доцільно було б запропонувати більш диференційоване визначення предмета для чотирьох альтернативних способів, адже правовий статус предмета під час приватизації забороненого майна принципово відрізняється від статусу законного об'єкта приватизації.

2. Автор справедливо вбачає прогалину у відсутності прямого кримінально-правового реагування на окремі форми втручання в електронні процедури. Однак не будь-яке втручання фактично призводить до незаконного переходу права власності. Звідси, додаткового пояснення потребує, чи повинен запропонований новий спосіб ст. 233 КК України мати формальний склад, чи відповідальність має наставати лише за умови доведеного впливу такого втручання на результат приватизації.

3. Дисертант пропонує зберегти штраф як основне покарання і розширити застосування позбавлення права обіймати посади. Такий підхід є логічним для майнового кримінального правопорушення, однак у випадках особливо масштабного незаконного відчуження публічних активів може поставати питання достатності лише майнової реакції. Варто було розглянути можливість альтернативної санкції з іншим видом основного покарання для найбільш небезпечних форм незаконної приватизації і дослідити питання чому від неї

відмовилися.

4. У роботі слушно наголошено, що повернення незаконно приватизованого майна не є покаранням і має існувати паралельно з кримінально-правовою реакцією. Проте ця частина має міжгалузевий характер і могла бути розроблена докладніше, зокрема, визначивши механізм – цивільний позов, спеціальна конфіскація, визнання приватизаційного правочину недійсним чи їх поєднання.

Наведені зауваження мають рекомендаційний характер, не ставлять під сумнів основні результати дисертації та окреслюють напрями їх подальшого розвитку.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації у практичній діяльності. Результати роботи доцільно трансформувати у практичну методику кваліфікації незаконної приватизації, яка містила б послідовність перевірки правового статусу об'єкта, виду приватизаційної процедури, конкретного способу, стадії, ролі учасників і конкуренції з іншими нормами КК України.

Перспективним є використання пропозицій щодо модернізації диспозиції ст. 233 КК України при подальшій цифровізації приватизаційних процедур. Особливу увагу слід приділити нормативному опису електронного втручання, щоб забезпечити відповідність принципам законності та правової визначеності.

Положення щодо покарання доцільно використовувати в подальших дослідженнях майнових санкцій, пропорційності великих штрафів та співвідношення покарання з поверненням активів і відшкодуванням шкоди.

У навчальному процесі матеріали дисертації можуть бути використані для спеціальних тем із кримінально-правової кваліфікації, кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та охорони державної і комунальної власності.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У представленому тексті простежується належна культура цитування й посилення на джерела.

Доктринальні положення, нормативний матеріал і судові рішення мають відповідне джерельне оформлення. Авторські узагальнення логічно відокремлені від позицій інших дослідників. У межах аналізу роботи ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації наукових результатів не виявлено.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Д. В. Суліми «Кримінальна відповідальність за незаконну приватизацію державного, комунального майна» є завершеним комплексним дослідженням актуальної кримінально-правової проблеми, що має безпосереднє значення для охорони публічних майнових інтересів. Автором отримано нові теоретичні та практично орієнтовані результати, запропоновано функціональний підхід до моменту закінчення, модель модернізації диспозиції, правила кваліфікації та відмежування, а також напрями вдосконалення караності. Робота має належний рівень апробації та практичного впровадження. Висловлені у відгуку зауваження є дискусійними, спрямовані на деталізацію та подальше практичне розгортання авторської концепції й не знижують загальної позитивної оцінки. Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Суліма Дмитро Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Ірина ТКАЧЕНКО